

Д-р Илија АЦЕСКИ

ЕТНИЧКИТЕ ГРУПИ ВО УРБАНИОТ ПРОСТОР

Вовед

Во градот населението секогаш било просторно поделено како во однос на етничката, расната или религиската припадност, така и во однос на класната и социо-професионалната положба во општеството (Marinović-Uzelac, A. 1978). Етничкиот состав на населението во градот влијае врз неговата топографија, односно градот добива форма на територијална сегрегација каде секоја посебна етничка група или целосно или претежно се населува на еден дел од градот. Етничката сегрегација настанува како резултат на повеќе фактори, меѓу кои како најзначајни се сметаат етничко-расниот судир, разликите во културата, начинот на живот, религијата, поделеноста на населението во однос на автохтоноста и доселеноста, што најчесто влијае врз правото на користење на просторот и во рамките на една етничка група (J. Douglas Porteous, 1977, p. 278-288, Robert Wilson, David A. Schultz, 1972, p. 262-272).

Во градовите од периодот на Средниот век е забележана изразито голема поделеност на луѓето во однос на етничката и религиозната припадност (Sjoberg, G., 1948). Тоа особено е присутно во просторот на градовите кои се развивале на Балканскиот полуостров каде и денес се задржале некои елементи на таа поделеност. (Zikov, M., 1975, Ацески, Илија, 1987).

Историјата на развојот на градовите со повеќеетнички состав на населението е исполнета со внатрешни судири за освојување на поповолна позиција во просторот на градот (еколошка, одбранбена и сл.) и скоро секогаш е во функција на доминација на една етничка група над останатите кои живеат на еден заеднички простор.

За модерниот град просторната сегрегација е „свевиден израз на класно-слојната и етничко расната диференцијација на општествениот простор“. Причините за етничката поделеност во просторот на модерниот град, од една страна, се длабоко инспирирани од етносот, религијата и културата на живеење, од друга

се социјално детерминирани и се јавуваат како директна последица на класната поделеност. Класната, етничката и религиозната поделеност во просторот на градот најчесто се испреплетени и меѓусебе условени, без разлика дали станува збор за средновековниот или модерниот град (Wirth, 1980, Šjaković–Blagojević, Marina, 1985).

Сегрегацијата на општествените групи во суштина претставува „територијализација на општествените нееднаквости“. Етничките (малцинските) групи во исто време се и најсегрегирани и најсиромашни. Во модерниот град, сите групи кои се социјално депривилегирани формираат посебни населби – сламови. Сламот претставува тип на класен зонинг. Гетото е ментална категорија, начин на живот, свет за себе. Кога постои гетоизација на животот значи дека во општеството постои длабоко пореметување на односите меѓу „малцинските“ и „мнозинските“ групи. За Луис Вирт гетото претставува „физички симбол на морална изолација“, а градот „мозаик на различно морално издвоени ставови“ (Wirth, 1980, p. 30).

Кога еден дел од градот, во исто време претставува и слам и гето (сламот како опасно место за здравјето на луѓето, и гетото како состојба на свеста), тогаш, се соочуваме со феномен кој во социологијата е познат како „култура на сиромаштијата“, кој по Оскар Луис во „исто време е и реакција и адаптација на маргиналната позиција во класното општество, но и свест за немоќта за излез од неа“ (Lewis, Oscar, 1985).

Кога еднаш ќе се појави сиромаштијата, таа тежнее кон сопственото овековечување, пренесувајќи се од генерација на генерација. „На возраст од шест или седум години, децата од сламот веќе ја апсорбираат основната вредност и ставовите на сопствената субкултура, и не се психолошки подготвени да ги искористат условите кои се менуваат или можностите кои можат да им се укажат во животот“, смета Луис. „Културата на сиромаштијата“ најчесто доаѓа до израз во периодот кога еден општествен систем се заменува со друг, за време на динамични промени во начинот на производството на материјалните добра.

Според Оскар Луис едно од основните карактеристики на културата на сиромаштијата е недостиг на вистинско учество и интеграција на сиромашните во институциите на глобалното општество.

На ниво на местото (населбата) каде живеат, сиромашните најчесто се соочуваат со лоши станбени услови, пренаселеност и минимум организација надвор од кругот на семејството.

Оскар Луис дошол до сознание дека во семејството на сиромашните најчесто доаѓа до отсуство на детството како „продолжен и заштитен степен на животниот циклус, прерано воведување во сексот, слободен брак, висок степен на зачестеност на напуштање на семејството од страна на мажите, силна предиспозиција за авторитарност, недостаток на приватност, и сл.“ (Leh, Mruz, 1985).

Кога сиромаштијата се посматра на индивидуално ниво, за Оскар Луис основните карактеристики на културата на сиромаштијата се: силно чувство на маргиналност, беспомошност, зависност и инфериорност. Овие карактеристики тој ги забележал во истражувањата кои ги реализирал во Мексико Сити и Сан Хуан, во населби кои не се формирани од една расна или етничка група и кои не се резултат на расна дискриминација. Она што особено ја карактеризира „културата на сиромашните“ е ниското ниво на аспирации кое помага да се редуцираат фрустрациите.

Теоријата на „културата на сиромаштијата“ наидува на остри критики. Истражувањата на Кенет Литл (Kenneth Little) на градовите во Западна Африка не ги потврдуваат сознанијата на Оскар Луис, исто така и истражувањата во Перу, на примерот на сиромашните квартави кои ги опколуваат големите градови. Жителите на овие квартави покажуваат способност за јавна иницијатива, самопомош и организација на месните заедници (Haralambos, 1989).

Втората сериозна критичка забелешка на теоријата на „културата на сиромаштијата“ се однесува на „саморепродукцијата на сиромаштијата“, односно кога еднаш ќе заживее субкултурата на сиромашните дека ќе почне да живее со сопствен живот (Viljem Rajan, 1975). „Аргументот на 'силата на околностите' упатува на заклучокот, како што смета Хараламбос, дека сиромашите спремно би го промениле своето однесување како реакција на нова низа на околности, штом ќе се отстранат принудата на сиромаштијата“ (Haralambos, 1989, стр. 158).

Случајот Топаана - социолошки и урбанистички аспект

Сламот може да биде предмет на проучување од социолошки и урбанистички аспект. Социолошкиот аспект главно се задржува на начинот на живот и карактеристиките на населението, а урбанистичкиот аспект главно се однесува на условите на живеење, квалитетот на станбениот фонд, условите на ниво на населба и сл.

Во истражувањето на сиромаштијата, препознатливи се два пристапа: Првиот, главно се развива како „метод“ на објективно мерење на распространетоста на сиромаштијата, на определување на „линијата или границата на сиромаштијата“, и вториот пристап се однесува на испитувањето на социопсихолошките карактеристики на индивидуалниот и групниот живот во услови на сиромаштија (Radovanović, M., 1983).

Истражувањето на Топаана главно се однесува на урбанистичките и социолошките аспекти на животот. Топаана претставува едно од најголемите гета-сламови каде живеат повеќе илјади Роми. Населбата е лоцирана во центарот на градот Скопје. Главно се формира по земјотресот од 1963 година, како „спонтана“ реакција на „обновата“ на разурнатиот град.

Истражувањето на Топаана е реализирано во периодот март 1990 – март 1993 година. Во него се опфатени околу стотина семејства, од кои за десетина се изработени монографски студии, во кои се опфатени скоро сите димензии на животот: од опременост на домаќинствата со елементи на животниот стандард до начинот на задоволување на културните потреби, неформалните контакти, религиозноста и сл.

Пред да поминеме на изложување на дел од резултатите од истражувањето, накратко ќе укажеме на некои поважни социодемографски и просторни карактеристики на населбата.

Во почетокот на 1990 година на просторот на Топаана се регистрирани 636 домаќинства, со 3131 жители, од кои 41,8% се деца, 10,8% се вработени, а 47,2% се издржувани лица. Просечниот број на членови по домаќинство изнесува 4,9 а густината на населеност 295 жители на кв. км. Тоа говори за висока густина на населеност и натпросечен број членови по домаќинство.

Најголем дел од станбените живеалишта во Топаана се неоформени, што значи дека им недостига по нешто (или скоро

сè) од главните елементи кои го формираат едно човечко живеалиште. Од вкупно 557 станбени објекти (според Заводот за урбанизам и архитектура во Скопје), 376 се неоформени живеалишта, скоро секој трет од нив се „еднособни“ (чисто само со врата и прозор или без прозор), а 14,4% гарсоњери (што е неразбирливо што под тоа се подразбира). Тоа се карактеристики на оние што се „оформени“ како живеалишта, а „неоформените“ не се земени во анализата на градските институции за планирање, тие едноставно „не постојат“. Најголем дел од „станбените објекти“ се приземни, скоро 92% од вкупниот број, а скоро половина од нив се високи најмногу до 3,5 метри. Над 80% од објектите се наоѓаат во многу лоша состојба, а за нив не постои друг начин да се подобрат условите за живот освен да бидат отстранети и на нивно место изградени други, похигиенски живеалишта. Најголем дел од нив се изградени од слабо отпорен материјал (непечена цигла, картони, лим и сл.).

Топаана претставува етнички хомогена населба, населба на Роми. Таа во една социолошка смисла претставува периферија, иако во просторна смисла се најдува во неговото централно подрачје. Состојбите во Топаана, во секој поглед, говорат за тоа дека тука владее една тотална сиромаштија на населението и тотална урбанистичка запушеност. И колку јазикот на урбанистите кои се обиделе да ја опишат Топаана се чини дека е јасен, сепак, за да се опише она што егзистира во нејзините граници е многу тешко и бара многу повеќе информации и знаење.

Нашата цел не е сиромаштијата да ја анализираме во нејзиниот тоталитет, но би било недоволно само да останеме на препознатливите карактеристики, на просторот и општеството.

Една од суштинските страни на животот во овие населби е фактот што голем број од луѓето имаат чувство на илегалност. Најголем дел од живеалиштата се изградени на „ничија земја“, што внесува голема неизвесност за луѓето кои се најдуваат во таа ситуација. Куќите, според анкетните истражувања, најчесто се градени набрзина (ден-два најмногу), а вселувањето во нив е извршено веднаш по завршувањето на изградбата. Локациите за градба (изградениот простор и дворот) во најголем дел не внесува повеќе од 50 м. кв. Скоро сите објекти се зафатени со влага, а кај еден поголем дел (околу 40%) нејзиното присуство, според изјавите на оние кои живеат во нив, животот го прави неподнос-

ливо тежок. Опременоста на домаќинствата е „релативно добра“. Скоро сите имаат шпорети на дрва или струја, телевизор, а некои домаќинства се модерно опремени. Од останатите индикатори на квалитетот на живот, кој се вградува во сферата на основните физички потреби, посебно е интересно да укажеме на квалитетот на исхраната и квалитетот на здравјето и здравствената услуга. Скоро 90% од анкетираниите изјавиле дека имаат тешкотии со подмирување на трошоците за прехрана. Повеќе од 2/3 од испитаниците изјавиле дека често се чувствуваат уморни, дека наутро тешко стануваат, дека преку денот исто така се чувствуваат уморни, а навечер нерасположени и тажни. Само 17% сопствената здравствена состојба ја оценуваат за „добра“, а повеќе од половината за „лоша или многу лоша“.

Анализата на животот во Топаана не би била целосна ако не укажеме и на некои аспекти на задоволување на културните потреби, слободното време и неформалните односи. Најголем дел од населението има завршено најмногу четиригодишно основно училиште. „Културата на жителите на Топаана“ просторно е во границите на населбата, а општествено во рамките на соседството, гледање телевизија и посета на пријателите, кои најчесто живеат во населбата. Скоро 90% од вкупно тринаесет активности за кои беа добиени податоци, единаесет никогаш не се практикувани, освен посета на соседите и гледање телевизија. Приближно еднаков процент е забележан и во однос на посета на некои институции. Најголемиот дел од луѓето од Топаана никогаш не посетиле некоја институција, како што е банка, кино, театар и сл. За разлика од отсуството на интеграција на институциите на системот, забележани се интензивни меѓусоседски односи. Скоро половина од испитаниците секој ден меѓусебно се посетуваат а сосема мал дел тоа го прават поретко, еднаш или двапати во неделата. Во суштина Топаана е една соседска единица каде животот се сведува во интензивни односи. Дури 25% од нашите испитаници никогаш не ја напуштаат населбата.

На прашањето „Со кого најчесто се дружите“, 80% одговориле дека нивните пријатели живеат во населбата, имаат слично занимање, повеќе од 1/3 се во роднински врски, и работат во иста работна организација, и скоро сите се Роми. Најголем дел од населението (повеќе од 2/3 од анкетираниите) на прашањето „Дали би ја напуштиле населбата кога би имале можност и

би се преселиле во друг дел од градот“ одговориле дека не сакаат да се селат од населбата, а кога би морале да се селат, скоро исто толкав процент би сакале да се населат во непосредна близина на Топаана.

Уште еден факт добиен од истражувањето говори за длабочината на проблемот на гетото Топаана: скоро 2/3 не веруваат дека во блиска иднина може да започне процес на реконструкција на населбата. Чувството на маргиналност, беспомошност, инфериорност се манифестираат и во однос на верувањето за излез од оваа тешка материјална и духовна сиромаштија.

Анкетното истражување во целина ги оправда нашите настојувања да дојдеме до „општата претстава“ за просторот и општеството во Топаана. Се разбира дека анкетните истражувања не се доволни за да се добие „вистинската претстава“ за животот во Топаана, и најчесто тие се сведуваат на операција која статистички се обидува да ја „рационализира хаотичната состојба на сиромашните“.

Случајот со четирите домаќинства во Топаана

И колку анкетното истражување на објективен начин да ја покажува состојбата во Топаана, сепак без монографската анализа на десетината домаќинства, претставата за животот во неа не би била ни приближно доволна за остварување на поставените цели на анализата. Во оваа прилика, изнесуваме само дел од истражувачкиот материјал за четири типични домаќинства во Топаана.

Домаќинството на С.А. го сочинуваат петнаесет членови и четири семејства. Деца до седум години има три. Ниедно дете кое наполнило 15 години не посетувало и не посетува основно училиште. Таткото (најстариот член во домаќинството) кој починал пред повеќе години го сметале за глава на домаќинството и неговото место останало празно. Во домаќинството има и кривично казнувани членови, најчесто за кражби. Алкохоличари нема, но немаат пари за ракија. Децата често ги тераат да питачат. Често има караници во куќата, а не знаат зошто. Ниеден член од возрасните нема редовна работа и обично заработуваат како носачи на Бит пазар или на железничката станица. Немаат претстава за тоа колку трошат и колку заработуваат. Сè што ќе за-

работат веднаш се троши за исхрана. Куќата во која живеат е купена пред повеќе од 20 години, но немаат никаков документ за тоа. Навистина е необично како живеат во неа. Таа нема повеќе од 20 м. кв., со една настрешница, прозорците се со најлон. До неа имало уште една соба, но како што ни објасни еден од постарите членови, зимата се урнала од снегот и после тоа не успеале да ја поправат. Подот е од земја, а внатре освен постелнина која беше ставена на подот, и еден шпорет на дрва, со тепсија во средината и неколку лажици, друг прибор не забележавме. Дрва за огрев собираат од околината. Најчесто облеката и обувките ги „набавуваат“ од кантите за ѓубре. Жените често одат на Битпазар да соберат нешто кое останало расфрлано околу тезгите, од што приготвуваат чорба или нешто слично. Сите се чувствуваат гладни и често се случува да немаат што да јадат. Не поседуваат ни телевизија ни радио и не чувствуваат потреба за тоа.

Децата се запоставени и често ги тепаат. Двете најмали деца се парализирани, а постарите членови на домаќинството скоро сите се болни од астма, болки во градите, ревматизам. Со соседите имаат добри односи и поради тоа, што како што рече еден од постарите членови, едниот од соседите им овозможил да приклучат една сијалица за струја, со што животот им станал подобар. Во населбата не им пречи ништо. И жалат за тоа што немаат барем уште една соба, зашто кога се сите дома, навечер не можат да легнат за спиење. Некои спијат преку ден. За тоа дали некој ги нарекува Роми или Цигани многу не обрнуваат внимание. Најголема неправда за нив е што немаат никакви услови за живот, немаат никаква егзистенција, немаат од што да живеат. Ова домаќинство навистина се наоѓа на дното на животот.

Домаќинството на Н. Х. Мажот пред неколку години го напуштил семејството. Често во семејството се присутни караници и тепаници. Тоа како што смета домаќинката настанува поради сиромаштијата. Примаат некој вид помош, која ја трошат исклучиво за храна. Куќата која е купена од приватно лице има две соби. Едната соба има а другата нема прозорец. Целата куќа е влажна од подот до таванот. Пред некоја година во дворот (пред куќата) донела вода, а струја имаат од порано. Куќата се најдува на најпрометната улица, и меѓу неа и улицата нема ни еден метар растојание, затоа и не излегуваат надвор, иако им е тешко

да седат внатре поради влажноста и миризбата. Сите боледуваат од некоја болест.

Домаќинството како што смета домаќинката е солидно опремено, има облека за сите, исто така и обувки. Од приложението мени за претходната недела се гледа дека пристojно се хранат (чај, млеко, грав, гувеч, компири). Освен што гледаат телевизија и слушаат радио и не практикуваат ништо од т.н. сфера на културни потреби. Домаќинката смета дека невестата треба да се купува за пари. Најубаво е кога се прави свадба и таа традиција треба да се почитува. Животот нема смисла ако нема пари. Ниеден од возрасните членови не верува во задгробен живот, како што вели еден од постарите. Со соседите се во добри односи, често се посетуваат и си помагаат. Убедени се дека нивната населба не е најлоша, постојат и други населби во кои се живее полошо. Кога би имале можност би се преселиле и во стан, но, тој да се најдува на првиот или вториот кат. „Еднаш во денот да се качиш и слезеш, ќе речеш дека подобро е во нашите куќички“, смета домаќинката. Повеќе би сакале да ги нарекуваат Роми одошто Цигани.

Домаќинство на И.И. Мажот работи како бравар, а жената е домаќинка. Имаат само едно дете, кое единствено преживеало од неколкуте кои им се родиле во текот на нивното заедничко живеење. Питачењето го сметаат за карактеристика на чергарите. Пари немаат заштедено, а целокупната заработувачка веднаш ја трошат за храна. Куќата ја купиле, но немаат никаков документ за сопственост. Таа има околу 25 м. кв. и е без двор. Надворешната врата директно излегува на улица. Во неа има струја и вода. Во собата има два кауча. Преку денот во неа ретко престојуваат, зашто влагата и смрдеата тешко се поднесуваат. Домаќинството е доволно опремено со прибор за јадење, постелнина, обувки и облека. Обично јадат два пати во денот, а храната ја сочинуваат неколку продукти (грав, ориз и компир). Домаќинката смета дека мажот треба да плати за жената, таков бил и таков треба да биде обичајот. Сите членови се религиозни. Ги празнуваат Гурѓовден и Бајрам. За време на празниците имаат богата трпеза. За нив, како велат, животот нема смисла. Сите боледуваат од нешто. Не сакаат да ги нарекуваат Цигани зошто тоа ги навредува. Кога ќе ги наречат Роми, тоа „звучи покултурно“. Со сите сакаат да се дружат но не и со Албанците. Ромите треба да

бидат рамноправни со сите други луѓе, но тие, како што смета домаќинот, се навредувани и никој не се грижи за нив, не примаат никаква помош. За нивната населба сметаат дека е најнечистата и најзапоставената населба во Скопје и нема иднина. Тие се осудени да живеат во неа.

Домаќинството на Џ. А. Брачниот пар Џ. А. има осум деца, четири машки и четири женски. Сите се мажени и женети. Од нив шест се на работа во Германија, а две, најмалото и најстарото, живеат во заедница со родителите. Во куќата на Џ. А. живеат пет членови: родителите, парализираната внука и најмалиот син со сопругата. Сите се издржуваат од пензијата на домаќинот која е нешто помала од просечната плата, и од парите што ги добива како помош за парализираната внука. Во домаќинството не постојат караници, хармонијата ја сметаат за најважна работа. Никогаш нивните деца не проселе. Куќата во која живеат е купена уште 1949 година од човекот кој не им дал никаков документ. Таа повеќе личи на колиба, со една соба 4x5 метри, со една доградба, нешто слично како претсобје и настрешница. Уште на влезот се чувствува непријатна миризма, што е последица на влагата која ја има од темелите до таванот. Подот е од земја, покриена е со картони и еден вид плетена черга. Во претсобјето-настрешница има спроведено вода и канализација која сами ја изградиле. Домаќинството е опремено со шпорет на дрва, струја и телевизор во боја, кој го донеле синовите од Германија. Во собата нема кревети, столови или маса: се пие, јаде или седи на подот. Најголем дел од времето го поминуваат надвор, во малиот двор, или седат пред влезот до кој се најдува, на два-три метра, полски клозет. Во непосредна близина на нивната куќа купиле друга куќа со парите кои ги испратиле синовите од Германија. Семејството на Џ. А. е задоволно од животот. На прашањата одговараат главно воопштено, веруваат дека еден ден ќе се извлечат од лошите услови. Помошта која ја добиваат од синовите кои работат во Германија ја сметаат доволна за еден нормален живот.

Заклучок: случајот Топаана и проблемот на културната и социјалната интеграција на етничките групи во урбаниот простор.

Што покажа истражувањето на Топаана, едно од најголемите ромски гета во Скопје?

Во Топаана се присутни сите социолошки, културолошки и урбанистички карактеристики кои формираат една населба – слам–гето. Населбата е целосно запуштена, без елементарни станбени услови и инфраструктурна опрема. Таа претставува затворен свет на Ромите, самодоволна и изолирана заедница на луѓе кои престанале да се надеваат, кои очајуваат.

Прво, живеат во една полулегална состојба, најчесто на „ничија земја“, во субстандардни услови, во целосна материјална и морална сиромаштија. (На пример, скоро половината од домаќинствата (1991 г.) немаа ниеден редовен вработен член, а 1994 година скоро 2/3 не знаат чие е земјиштето на кое изградиле живеалиште, најголем дел од куките се изградени од отпаден материјал и сл.).

Второ, истражувањето покажа дека луѓето од Топаана не ги користат јавните институции, освен кога се принудени и не партиципираат во јавниот живот. За најголемиот дел животот почнува и завршува во населбата, во соседството, во заедничките свечености (свадби, празници и сл.). Луѓето од Топаана не сакаат да ја напуштат населбата, да се преселат на друго место и под претпоставка дека ќе се подобрат условите за живот. Само мал дел се убедени дека во населбата ќе се подобрат условите за живот.

Трето, Топаана е етничка заедница на луѓе кои „доброволно“ ги прифатиле условите за живот. Во неа е присутен висок степен на солидарност. Кога животот се посматра „одвнатре“ се покажува дека постои висок степен на задоволство, но не поради тоа што се убедени дека може да биде уште полошо, туку едноставно што сите се заедно и на едно место и што сите се еднакви меѓу себе.

Четврто, дали е можно, и ако е можно, на кој начин може да се „подобри“ животот во Топаана? Дали „подобрувањето“ на животот ќе значи уништување на ромскиот начин на живот, култура, обичаи?

Постојат две насоки на размислување: првата која почнува и завршува со моралната осуда на општеството и политиката која овозможува формирање и постоење на овие населби, без разлика на тоа дали „ромскиот стил на живот“ е специфичен или не, дали е можен некој друг начин или не, и, втората насока, која произлегува од „објективните околности“ кои нужно ги продуци-

раат населбите од типот на Топаана, но, и нужно ги „штитат“ спецификите на ромската култура. Урбаната политика најчесто е во „прилог“ на зачувување на ромскиот етнос, оставајќи ги Ромите „самите на себе“.

Истражувањето на Топаана постави неколку прашања за дискусија. а) За мнозинството, луѓето од Топаана се „обвинети за жртви“, само поради тоа што живеат на таков начин и во апсолутна сиромаштија. Виновни се самите, зашто не сакаат да живеат на поинаков начин! Создадена е состојба на „етничка дистанца“ кој за резултат ја има целосната изолација на Ромите во просторот. б) Дали е можна реконструкција на населбите од овој тип, а да не се доведе во прашање „културниот идентитет“ на овие луѓе? Кај луѓето од Топаана постои свест за тоа дека многу повеќе ќе изгубат ако бидат раселени во урбанизираните населби. в) Дали е можен „етнички соживот“ со луѓе кои се целосно деградирани и се на дното од општествената скала? За луѓето од Топаана постојат „тие“ и „ние“, како што за луѓето надвор од Топаана постојат „наши“ и „туѓи“. Етничката дистанца меѓу Ромите од Топаана и оние другите е тотална. г) Случајот Топаана во себе содржи едно од фундаменталните прашања кога говориме за „културниот плурализам“ и општествената дезинтеграција, а тоа е прашање за суштината и карактерот на етничките разлики кои се „материјализираат“ во просторот и се стремат во насока на гетоизација на животот. „Просторниот израз“ е само резултат на разликите кои реално постојат меѓу етничката (малцинска) и мнозинската (доминантна) група.

Резултатите од досегашните истражувања, на примерот на Скопје, говорат дека не постои доволен минимум на интегративна супстанца меѓу малцинските групи и мнозинската група, меѓу припадниците на различните религиски групи. Највпечатлив израз на тоа е гетоизацијата на животот кој, внатре во групата предизвикува висок степен на интеграција, но, во однос на пошироката заедница предизвикува дезинтеграција и распаѓање на општествените институции. д) Дали е можна урбанистичка интервенција која би била во функција на општествената интеграција и провокација на повисок степен на меѓуетничка комуникација? Ако одговорот е позитивен, признаваме дека е можен „архитектонски детерминизам“ (последича се односите меѓу луѓето), а ако не, тогаш мораме одговорот да го бараме на друго

место. Но, сè дотогаш додека се издвојуваат само врз основа на религиските и етничките белези „културниот плурализам“ ја дез-интегрира заедницата.*

Литература:

1. Aceski Ilija, 1987, Sociološki aspekti stanbene mizerije (na primeru grada Skopja), "Komunikacije 1987";
2. Đurić, Rajko, 1985, Romska zajednica, "Kultura", br. 71;
3. Leh, Mruz, 1985, Oznaka etničke distance, "Kultura" br. 71;
4. Viljem, Rajan, 1985, Kako okviriti žrtve, "Kultura", br. 71.
5. Louis, Wirth, 1980, Le Ghetto, Presses Universitaires de Grenoble;
6. Lewis, O., 1969, A Death in the Sanchez Family, New York, Random House;
7. Marinović-Uzelac, A., 1978, Socijalni prostor grada, S.N.L., Zagreb;
8. Oscar, Luis, 1985, Kultura bede, "Kultura", br. 71;
9. Robert, Wilson, David A. Schulz, 1972, Urban Sociology, Prentice Hall International, London;
10. Radovanović, M., 1983, Ima li mesta sociologija bede i pauperizacije u savremenom JU-društvu, Zbornik Filozofskog fakulteta, Beograd, kn. XIII;
11. Radovanović M., 1974, Sociološko-antropološko proučavanje "kulture bede" u savremenoj građanskoj sociologiji i antropologiji, "Sociologija", br. 2;
12. Предлог-нацрт на деталниот урбанистички план за локалитетот „Стара Топана“, 1990, Завод за урбанизам и архитектура, Скопје;
13. Sjoberg, G., 1960, The Preindustrial City, New York, MacMillan;
14. Haralambos, M., 1989, Uvod u sociologiju, Globus, Zagreb;
15. Zikov, M., 1975, Urbanizacija kao proces preobražaja prostora SR Makedonije i klasifikacija urbanih naselja, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, (magisterska teza);
16. Šijaković-Blagojević, Marina, 1985, Urbana segregacija: slam i geto, "Kultura", br. 71.

Dr. Ilija Aceski

Ethnic Groups in Urban Environment

Summary

The author of this article, on the bases of his researches made in 1990 and 1993, in Topaana settlement, in fact a Roman ghetto

* Истражувањето финансиски го помогна фондацијата "Отворено Општество Македонија"

placed in the central part of Skopje, comes about some important knowledges of people's life and some questions concerning the possibilities of the development of living conditions in a completely neglected settlement, have been settled down by the author.

Firstly, Topaana, as the author thinks includes one of the fundamental questions, when "cultural pluralism" and social disorganization is in discussion, it is the question of the essence and character of ethnic differences reinforced in the area and are directed towards ghettoization of life.

Secondly, is urban intervention possible to be in function of the social integration and provocation to higher level of interethnic communication. The author has shown that till division in the area on the bases only of religious and ethnic characteristics exist, "cultural pluralism" is disintegrating the community.